

Dr. Gyárfás Elemér státusgyűlési tag
beszámoló jelentése
egyházi és iskolai ügyekben
Bukarestben folytatott
tárgyalásainak eredményéről

TÓTH KRISZTIÁN

Babeş–Bolyai Tudományegyetem – Vallás, Kultúra, Társadalom
Doktori Iskola, Kolozsvár (RO)
krisztian.toth@ubbcluj.ro

***Title:** The Report of Status Assembly Member Elemér Gyárfás about the Results of the Bucharest Debates on Ecclesiastical and Educational Affairs*

***Abstract:** A book published from the lectures of a conference held in the memory of the 70th anniversary of his death refers to Elemér Gyárfás as the ‘civilian bishop’. He was a politician, a writer and an economist who earned that title through his efforts to ensure the rights of Roman Catholic Hungarians living in interwar Romania. As the lay leader of the Roman Catholic Status from Transylvania, he was often at the forefront of the negotiations with the Romanian state regarding the Roman Catholic school system and the economic situation of the Status. In Bucharest, he had several discussions with different representatives of the Romanian administration. In the document at hand from 1921, he wrote about negotiations with the government regarding the educational system and about topics relating to ecclesiastical affairs. The report is valuable, because we can see to what degree a compromise was possible with the Romanian state as well as the causes most important to the Status.*

Keywords: Elemér Gyárfás; Roman Catholic Status of Transylvania; negotiations with the Romanian government; ecclesiastical affairs; educational system.

Bevezetés

Gyárfás Elemért gyakran említik „civil püspöknek”, hasonló címmel jelent meg egy tanulmánykötet halálának 70. évfordulóján tartott emlékkonferencia előadásából. A nem mindennapi elnevezést a két világháború közti időszakban, az Erdélyben kisebbségben élő római katolikus magyarok jogainak biztosítása érdekében tett erőfeszítéseierért, és fáradságot nem ismerő munkabírásaért kapta. Emellett róla szóló megemlékezésekben politikusként és közigazdászként tekintenek rá, de nem felejtendő el, hogy megfelelő szakértelemmel rendelkezett a jog területén is, illetve római katolikus hívőként egyházaért erőn felül teljesített, amikor annak jogi helyzetét kellett elismertetni. Jogi tanulmányait a budapesti és a kolozsvári egyetemeken, illetve a párizsi Sorbonne egyetemen végezte. 1909-ben kapta meg jogi oklevelét, és egy évre rá már közigazgatási tisztségviselőként dolgozott. A világháborúban főispán volt, Kisküküllő vármegye közigazgatásának volt a vezetője. A világháború befejezése után folytatta politikusi szerepvállalását, az erdélyi Országos Magyar Pártnak az elnöki tanácsába választották. 1926-ban bekerült a román szenátusba is. Katolikus hívőként feladatának tekintette az etnikai és felekezeti kisebbségben élő erdélyi katolikusok helyzetének jogi szempontból történő biztosítását. Elnöke volt a Katolikus Népszövetségnek, az Erdélyi Római Katolikus Státusnak előbb világi alelnöke, később pedig világi elnöke. 1938-ban betiltották a Magyar Pártot, így ezután politikai tevékenységét a Románia Magyar Népközösség keretein belül folytatta. Egyházjogi, pénzügyi és történeti művek is kötődnek a nevéhez.

Több alkalommal tárgyalta Bukarestben a román adminisztráció különböző képviselőivel, legismertebb tárgyalássorozatának a Szentszék és a Román Királyság között megkötött

Konkordátum IX. szakaszának értelmezése kapcsán a Státus helyzetét tisztázni hivatott Accord (Római Egyezmény) létrejöttét előkészítő megbeszélések lefolytatását és annak utólagos elismertetését szolgáló egyeztetéseket tekinthetjük. Az alábbi jelentésében nem az Accord kapcsán járt el, hanem egy jóval korábbi, még 1921-ben folytatott tárgyalásáról van szó, amikor a Státus próbálta elérni, hogy a román állam ismerje el önkormányzatosságát elsősorban iskolai ügyekben, de gazdasági helyzetének stabilizálása is fontos szempont volt. A jelentés készítésekor a Státusban „még csak” a küküllői esperesi kerület választott világi képviselője volt. A közölt dokumentum azért is fontos, mert nemcsak hivatalos információkat tudunk meg belőle, hanem Gyárfás azt is jelzi, hogy milyen formában lehet megfelelő tárgyalásokat lefolytatni a román kormányzat tagjaival, melyek azok a témakörök, amelyeket jobban ki kell domborítani, illetve milyen lehetőségei voltak a Státusnak a sikeres tárgyalásokhoz. Képet kapunk arról is, hogy mely kormányzati szereplők hogyan viszonyultak a Státus ügyéhez. Pontokba összeszedve találjuk az ügyek leírását és azok lehetséges kimenetelét is a további tárgyalásokon.

A jelentést eredeti nyelvezetének megtartásával közöljük, mindössze néhány helyen írtuk át a mai helyesírás szabályainak megfelelően a kifejezéseket (pl. súlylyal = súllyal), a jelentésben szereplő azon személyek rövid ismertetését, akiről megfelelő információ szerezhető szakirodalomban vagy az interneten, lábjegyzetekben hozzuk.

Közölt dokumentum

Erdélyi Római Katolikus Státus Levéltára, IV/4b, 358. doboz, 286/1919. alapszám, 2054/1921 számú irat.

Az Erdélyi Róm. Kath. Státus Méltóságos Igazgatótanácsának
Kolozsvár

Van szerencsém tisztelettel értesíteni a Méltóságos Igazgatótanácsot, hogy folyó hó 6-án 1858/921 szám alatt kelt megtisztelő megbízásának a körülményekhez és tehetségemhez képest eleget tettem. Eljárásom eredményéről jelentésemet a következőkben terjesztem elő:

Nagy Károly¹ szuperintendens és Kovács Kálmán² titkárhoz Medgyesen csatlakozva, átvettem tőlük a Méltóságos Igazgatótanács beadványait s az adott utasítások alapján velük a követendő eljárásra nézve teljes megállapodásra jutottam.

Bukarestben elsősorban Groza³ minisztert kerestük föl, kivel részletesen közöltük kívánságainkat. Groza elvileg magáévá tette előterjesztéseinket és vállalkozott arra is, hogy Negulescu⁴ közoktatásügyi és Goga⁵ kultuszminiszterrel együtt miniszteri értekezleten tárgyalja meg velünk a kérdéseket. E közös értekezlet megtartását azonban előbb Goga távolléte akadályozta, majd midőn Goga 11-én visszaérkezett, Negulescu utazott el Temesvárra, honnan csak 13-ára várták vissza. Ezért Goga a tervezett közös értekezletet hétfőn, 13-án délután 3 órára tűzhetette csak ki a képviselőház V. szám bizottsági termébe.

Grozát mi időközben háromízbeni, mindenkor egy-két órán át tartó megbeszéléseink alkalmával kimerítően tájékoztattuk a megoldandó kérdésekről és ezen alkalommal átnyújtottam neki a Méltóságos Igazgatótanács beadványait is, melyeknek áttanulmányozását és lehető elintézését megígérte.

Az ekként rendelkezésünkre álló három napot Groza tájékoztatása mellett felhasználtuk arra, hogy ügyeinket behatóan és minden részletében megtárgyaljuk Prie⁶ államtitkárral, Popa Lisean⁷ közoktatásügyi, Jonescu vallásügyi adminisztratív államtitkárokkal s a vallásügyi minisztériumban Poclasi, Malaiu és Pop Josif osztályfőnökökkel, kik közül előbbi a mindkét szertartású katolikusok, utóbbi pedig kifejezetten a latin szertartású katolikusok ügyeit intézi.

A kultuszminisztériumban talákoztam dr. Flornik⁸ gyulafehérvári theol. tanárral, ki a káptalan, püspöki hivatal és theologiai fakultás államsegélyének felvételében fáradozott. Sikerült elérnünk, hogy dr. Flornik 11-én mindezen összegeket kézhez vehette és 12-én Gyulafehérvárra visszautazhatott.

A már említett urakkal folytatott tárgyalásaink s az ezek rendén nyert impressiók, valamint az a körülmény, hogy a döntő jelentőségűnek ígérkező közös miniszteri értekezlet hétfőn, 13-án délutánra tűzött ki, arra indítottak, hogy a másik két egyház képviselőivel való megállapodás alapján, vasárnap, 12-én visszautazzunk Brassóba, hogy ott Püspök Atyánk Őexcellenciájának eljárásom eredményéről jelentést tehessek s őt felkérjem arra, hogy a nagyjelentőségűnek ígérkező tárgyalások folytatását személyesen kegyeskedjék tovább vezetni.

Püspök Atyánk eddigi eljárásomról tett jelentésemet kegyesen fogadta s a másik két egyház vezetőivel folytatott megbeszélések

¹ Nagy Károly (1868–1926) református püspök, egyházi író.

² Kovács Kálmán (1883–1951) az unitárius egyház titkára, iskolaigazgató, újságíró.

³ Petru Groza (1884–1958) erdélyi ügyekért felelős miniszter, később miniszterelnök és az Államtanács elnöke.

⁴ Petre P. Negulescu (1872–1951) filozófus, közoktatásügyi miniszter 1921–1922 között, a Román Akadémia tagja.

⁵ Octavian Goga (1881–1938) költő, politikus, kultuszminiszter 1920–1921 között, később miniszterelnök.

⁶ Octavian Prie (1875–1939) főiskolai tanár, publicista, politikus, 1918 után a Kormányzótanács kultuszosztályának államtitkára.

⁷ Gheorghe Popa-Lisseanu (1866–1945) történész, filológus, tanfelügyelő, a kultuszminisztérium munkatársa 1922–1928 között.

⁸ A szakirodalomban dr. Floznic Györgyként szerepel, valószínű elírás a dokumentumban. Floznic György (1888–1954) germanikus, plébános, teológiai tanár, püspöki titkár, irodaigazgató.

után hozzájárult azon tiszteletteljes előterjesztésemhez is, hogy az ügyek további intézését személyesen vegye kezébe.

A hétfőre tervezett közös miniszteri értekezlet Negulescu közoktatásügyi miniszter elmaradása miatt nem tartatott ugyan meg, Püspök Atyánk azonban a másik két egyház vezetőivel együtt részletesen megtárgyalta a felvetett kérdéseket Prie államtitkárral, Groza és Goga miniszterekkel, Popa Liseau⁹ közoktatásügyi államtitkárral s a kultuszminisztérium már említett osztályvezetőivel.

Ezenkívül módjában állott Püspök Atyánknak ismertetni kívánságainkat magánkihallgatáson Őfelségével és előterjesztette az egyes konkrét ügyeket Averescu¹⁰ miniszterelnöknek, Misu¹¹ személyköri és Argetvianu¹² belügyminiszternek is.

Ami már most az egyes konkrét kérdéseket illeti, azoknak állásáról s a kormánykörök felfogásáról a következőkben van szerencsém a Méltóságos Igazgatótanácsot tájékoztatni:

1. Az első és fő kérdés volt iskoláink működésének állami elismerése. Kifejtettük, hogy ez alatt nem a szűkebb értelemben vett működési lehetőséget értjük, amint az a régi királyságban volt érvényben, hol a nem állami iskolák szabadon létesülhettek és működhettek ugyan, de csupán magániskola jellegével bírtak, hanem állami elismerés alatt mi iskoláinknak az állami intézetekkel való teljes egyenjogúságát és egyenrangúságát értjük, és pedig gyakorlatilag elsősorban az iskoláink által kiadott bizonyítványok s a letett vizsgálatok érvénye és hatálya tekintetében.

Noha a régi királyságbeli politikusok az ottani rendszert óhajtanák nálunk is bevezetni, ennek dacára az illetékes tényezők – Goga és Groza miniszterek és Prie államtitkár – nyilatkozatai

alapján remélhetjük, hogy e tágabb értelemben vett állami elismerés nem fog számbavehető nehézségekbe ütközni.

Természetes, hogy az állami elismerés ellenében nekünk is bizonyos garanciákat kell nyújtanunk. A kormánnyal folytatott tárgyalásaink rendén meglehetősen határozottsággal precizítottam, hogy általunk két irányban nyújthatók és nyújthatók garanciák az államnak: elsősorban mindennemű államellenes tendenciák teljes kizárása, másfelől iskoláink kulturális nívójának az államiakkal egy színvonalra emelése érdekében. Mindkét irányban egyházaink vezetői maguk ajánlották fel a kormánynak legmesszebbmenő készségüket s minthogy ezeken túlmenő követelések velünk szemben nem támasztottak, remélhető, hogy iskoláink elismerése és bizonyítványaik érvényessége kérdésében teljesen kielégíthető megoldásra juthatunk.

2. Sokkal nehezebb kérdés volt iskoláink állami segélyezésének dülőre juttatása.

A kormány készségesen elismerte és elismeri ma is, hogy úgy a kisebbségi szerződés 9. és 10. pontja, mint a gyulafehérvári határozatok értelmében a kisebbségeknek nemcsak joguk van iskolákat felállítani, hanem igényelhetik azt is, hogy iskoláik a közpénzekből arányos támogatásban részesíttessenek.

E kötelezettséget azonban a kormány eddig úgy értelmezte, hogy magyar tannyelvű állami iskolák felállítása és fenntartása alakjában nyújtja a kisebbségeknek anyanyelvükön való oktatásügyük tekintetében a kívánt és ígért anyagi támogatást.

Pár hónappal ezelőtt Püspök Atyánk esküetele alkalmával a kormánynak ez az álláspontja oly erős és határozott volt, hogy felekezeti iskoláink állami segélyezése kérdésében az illetékes tényezők érdemleges tárgyalásokba sem voltak hajlandók bocsátkozni.

Örvendetes jelenség, hogy az azóta lefolyt pár hónap alatt is már a kormány lényegesen engedett merev álláspontjából s ha az állami segély kérdése ma még biztosítottnak nem is mondható, mégis határozott jóindulatot tapasztalhattunk ebben a kérdésben is, úgy, hogy remélhetőleg sikerülni fog ezt a nagy problémát kölcsönös megértéssel rövidesen szintén megoldásra juttatnunk.

⁹ Ugyancsak Popa-Lisseanuról van szó, elírás történt a jelentésben.

¹⁰ Alexandru Averescu (1859–1938) tábornok, 1918 és 1927 között három alkalommal Románia miniszterelnöke.

¹¹ Nicolae Mișu (1858–1924) politikus, diplomata, 1919-ben Románia külügyminisztere, 1920–1924 között a király személye körüli miniszter.

¹² Constantin Argetoianu (1871–1955) politikus, 1920–1921 között Románia belügyminisztere, később, 1939-ben Románia miniszterelnöke.

A kormány felfogásának megváltozása több okra vezethető vissza. Ilyenek: a magyar tannyelvű állami iskolákkal szerzett tapasztalatok, a magyar szülőknek ez iskolákkal szemben való idegenkedése, egyházainknak az a határozott és megalkuvást nem ismerő elszánt akarata, hogy felekezeti iskoláinkat minden körülmények és nehézségek között is bármi áldozattal fenntartsák, valamint – last not least – a pénzügyi szempontok és azok a nagy anyagi áldozatok, melyeket az egész iskolaügy állami kezelésbe vétele igényelne s amelyekkel szemben a meglévő s a társadalom által amúgy is energikusan támogatott felekezeti iskolák legbőségesebb állami segélyezése is aránylag csupán jelentéktelen összeget emésztene föl.

Mindezek a szempontok arra vezették a kormányt, hogy már a folyó évi április 1-ével kezdődő költségvetésbe évi 20 millió leit vegyen fel a magyar felekezeti iskolák segélyezése céljaira.

A tárgyalások főanyagát tehát ezen összegek kiutalása, szétosztása és mikénti felhasználása képezte. A megoldás előreláthatólag az lesz, hogy lélekszám, vagy az iskolák száma szerinti arányban ez az összeg három részre osztatik és pausáltételben¹³ fog az egyházaknak kiadatni utólagos elszámolás kötelezettsége mellett.

A megoldás természetesen csak egy évre szólna, míg a nagy elvi kérdések tisztázatlanok. Kétségtelen ugyan – s különösen Goga miniszternek volt ez határozott álláspontja – hogy a közelgő új tanévre a legsürgősebben meg kell tenniük az egyháznak az előkészületeket s mivel az egész tanügy államosítása szeptember 1-ére amúgy sem volna keresztülvihető, még az államosítás legbuzgóbb híveinek is bele kell nyugodniuk abba, hogy legalább is egy év tartamára bizonyos provizorium teremtsék.

E fontos kérdés eldöntésénél nagy súllyal esik latba az erdélyi görög kath. és görög keleti egyházak állásfoglalása. Sajnálatos, hogy az aradi gör. keleti szentszék már az államosítás mellett

foglalt állást. Ezzel szemben viszont pl. Frențiu Valér¹⁴ lugosi gör. kath. püspök s a karánsebesi gör. kel. püspök határozottan a felekezeti iskolák fenntartása mellett van. Nagyjelentőségű lesz e kérdésben a Balázsfalván a jövő héten megtartandó szinódus állásfoglalása, melyet a kormány a végleges döntés előtt bevárni szándékozik.

Nagy Károly református püspök teljes határozottsággal kiemelte a kormány előtt, hogy az egyházak iránt a jelenlegi kormány részéről megnyilvánuló elvitázhatatlan jóakarattal nem szolgálhat alapos indokul a felekezeti iskolák feláldozására, mert hiszen az egyház és állam közötti viszony mint eminenter politikai kérdés, a mindenkor politikai irányzatok változásainak van alávetve s az egyház a maga hajóját ily erős hullámszónak kitett irányzathoz véglegesen és teljesen hozzá nem kötheti.

Eldöntetlen még az a kérdés, hogy a költségvetésbe felvett 20 millióból kiadandó pausál összegből segélyezhető-e a középiskolák is, avagy ez csupán az elemi oktatás céljaira fordítandó. Az intenció úgy az egyházak, mint a kormány részéről mindenesetre az, hogy elsősorban az elemi iskolák szükségletei nyerjenek kielégítést.

Amennyiben a beindított tárgyalások teljes eredményre vezetnek – amire ma már reményünk van – úgy az elemi iskolai felekezeti tanerőknek a megejtett számítások szerint a jövő tanévre a következő havi díjazás volna biztosítható: törzsfizetésben falunk 400, városon 650 lei; 5 évenként 25% korpótlék a törzsfizetés maximális magasságáig, 15-25% lakbér és esetleg még havi 300 lei drágasági segély.

Ezek az illetmények már kétségtelenül elégségesek volnának arra, hogy a felekezeti tanítóság jelenlegi nehéz helyzetét, ha nem is fényessé, de elviselhetővé tegyék.

A már kifejtettekre való tekintettel említésbe sem hoztam a tárgyalásoknál a nekem adott bizalmas utasításban jelzett azon második eshetőséget, hogy iskoláink egy részének segélyezése

¹³ Másnéven átalaný, valamilyen kiadás fedezésére rendszeresen kiutalt, állandó nagyságú összeg.

¹⁴ Valeriu Traian Frențiu (1875–1952) görögkatolikus vértanú püspök, 2019-ben avatta boldoggá Ferenc pápa.

ellenében bizonyos számú iskoláinkat garanciák mellett esetleg hajlandók volnánk az államnak átengedni. Ezt a lehetőséget annál kevésbé tartottam indokoltnak felvetni, mert a kormány képviselői csak akkor kezdtek hajlandóknak mutatkozni az államsegélyről egyáltalában tárgyalni és csak azután helyezték kilátásba a magyar egyházak részére a folyó évre a 20 millió államsegélyt, miután mi a legnagyobb határozottsággal kijelentettük, hogy összes iskoláinkhoz feltétlenül ragaszkodunk, az államosításhoz semmiféle alakjában hozzá nem járulunk s annak kísérlete ellen is minden törvényes eszközzel küzdeni fogunk.

Szerény nézetem szerint ez a taktika volna követendő a jövőben is. Meggyőződésem, hogy ha a kormány látja részünkről az elszánt akaratot iskoláink megtartására, úgy előbb-utóbb mégis csak deferrálni fog és megadja a kívánt államsegélyt, már csak azért is mert pénzügyi szempontból is ez jóval előnyösebb és gazdaságosabb, mint az egész oktatásügy államosítása.

3. A tanárok és tanítók nyugdíjügyében a Méltóságos Igazgatótanács memorandumát Groza miniszternek átnyújtottam. Ugyanezt a kérdést úgy én magam, mint a többi egyházak képviselői megtárgyaltuk Prie államtitkárral és a szakreferensekkel is, de még eddig nem sikerült megdöntenünk azt az álláspontjukat, hogy előbb a magyar kormánnyal kell tisztázniok a nyugdíjalapok megosztását s csak azután foglalkozhatnak ezzel érdemlegesen. További erélyes szorgalmazás szükséges.

4. A nagyszebeni Terézárva ház ügyét előadtam Grozának és részletesen megtárgyaltam a kultuszminisztériumban. Jonescu látszólag igazat ad nekünk, legalább is nem vitatja az ellenkezőt; Poclasi határozottan ellenünk van. A Badilla¹⁵ eredeti beadványa ott fekszik a Jonescu asztalán; benne van Poclasi részletes referátuma, melybe azonban betekintést nem nyerhettem s már ebből, valamint Poclasi elejtett szavaiból arra következtetek, hogy a referátum ellenünk foglal állást. Összbenyomásom ez ügyben az

volt, hogy ha magasabb fórumnál nem mozgatjuk meg az ügyet, a kultuszminisztérium a maga részéről újabb beadványra sem fog interveniálni a hadügy miniszternél az épületek visszaadása érdekében. Ezen impressiómról jelentést tettem Püspök Atyánk Őexcellenciájának és a véletlenül szintén Brassóban időző Badilla igazgatóval egy újabb románnyelvű memorandumot állítottunk össze, melyet több példányban leiratva, Püspök Atyánk az illetékes helyeken személyesen átnyújtott és ugyancsak Ő volt kegyes e nagy sérelmünkre a magánkihallgatás alkalmával Őfelsége figyelmét felhívni, akinek kívánságára azután Averescu miniszterelnökkel is tárgyalt e kérdésben. Ha rövidesen kedvező intézkedés nem történik, úgy a kérdés továbbra is sürgetendő, nehogy az új tanév befejezett tények elé állítson.

5. A középiskolai érettségi vizsgálatokra kiküldött biztosok hatáskörét illetőleg a végleges tárgyalásokat Püspök Atyánk folytatta le Prie államtitkárral és Popa Lisean közoktatásügyi igazgatóval, e tárgyalások rezüméje a következő: „A kormány ezúttal nem kíván belemenni azon fontos elvi kérdés elbírálásában, hogy a magyar királyt a főkegyúri jog alapján megillető privilégiumok átszállottak-e és mennyiben a román államra, hanem hajlandó ezt nyílt kérdésnek hagyni és ezidőszerint – anélkül, hogy ezzel a jövőben elfoglalandó álláspontnak praejudikálni akarna vagy precedenst szándékoznék teremteni – egyszerűen ragaszkodik a fennálló és érvényben levő törvények rendelkezéseihez, melyek kiküldöttje részére az érettségi vizsgálatokon kiterjedtebb hatáskört biztosítanak a mi középiskoláinkban, mint a protestánsokéban. Ez az eljárás egyszerű adminisztratív intézkedés, – szó szerinti végrehajtása a fennálló tételes rendelkezéseknek, de nem elvi döntés.” A kormánynak ezen nyilatkozatát Püspök Atyánk egyelőre – jogfenntartással – tudomásul vette azzal, hogy annak írásban való leszögezését is kívánatosnak tartja. Véleményem szerint ennek a mi részünkről, initiative már most meg kell történnie.

Itt megjegyezni kívánom, hogy az óvatosság a kérdésben indokolt, mert egyes kisebb hatalmasságok buzgón vitatják a

¹⁵ Badilla János (1885–1945) plébános, főesperes, a Szent Teréz Árvaház igazgatója 1919-től.

főkegyúri jogok átszállását, amit azzal is alátámasztanak, hogy Ófelsége katolikus vallású stb. stb.

6. Az iskolai ünnepek tárgyában a beadványt átnyújtottam Grozának, akinek az az álláspontja, hogy évente egy kötelező ünnepnapnál többet az állam nem írhat elő és ilyen értelemben kíván jövőre intézkedéseket tenni.

7. A Csík-Borzsova Szentmiklósi iskola ügyét Püspök Atyánk személyesen is előadta Pop Liseannak és Priének. Prie a mi jelenlétünkben táviratilag intézkedett az iskola azonnali megnyitása érdekében.

Ezzel kapcsolatban Püspök Atyánk elvi szempontból is tárgyalta velük egyes iskoláink bezárása folytán szenvedett sérelmeinket.

8. A püspöki hivatal, a kanonokok, a theol. tanárok és nyugdíjas papok államsegélyét – mint jeleztem – sikerült felvenni s ezt Dr. Flornik el is vitte. Az igazgatótanácsi hivatali személyzet részére a kormány államsegélyt nem utalt ki. Előadásaimmal szemben elsősorban hivatkoztak arra, hogy a Státustól kérés ez iránt hozzájuk nem érkezett be, hogy egyébként is a Státus nem egyházkormányzati, hanem vagyonkezelői szerv; a református és unitárius egyházaknak hasonló címen adott segélyekre való hivatkozásaimra pedig azzal válaszoltak, hogy ők egy egyházmegyének két központi irodáját nem segíyezhetik. Gyulafehérvárnak a segélyt megadták és megadják; ha a katolikusok Gyulafehérvár mellett vagyis a püspöki központi irodán kívül még egy központi szervet akarnak fenntartani, úgy fizessék azt maguk. Püspök Atyánk a kérdést akként véli megoldhatónak, hogy az igazgatótanácsi személyzet egy része áttétessék a püspöki, illetve egyházmegyei központi iroda státusába és ezen az alapon kérelmeztessék részükre az államsegély.

9. A theológiai fakultások kérdésében az álláspont az, hogy négy theológia (Gyulafehérvár, Nagyvárad, Szatmár és Temesvár) részére ők államsegélyt nem fognak adni, legfeljebb kettőnek, de azt tartanak legcélszerűbbnek, ha a négy egyesítették. Elismerik, hogy ez bizonyos előkészületeket igényel és nem eszközölhető

rögtön. Ezért például Glattfelder¹⁶ püspöknek, ki 100.000 leit kért e célra, meg fognak adni erre az évre theológusonként körülbelül 2.000 leit s ilyen összegű támogatásra most mi is számíthatnánk. Jövőre azonban – mint jeleztem – négy theológiát semmiesetre sem segíyeznek.

10. Fordítási célokra – minthogy a beadványok nagy része román nyelven készítendő – erre az évre 6.000 – 7.000 leit segélyt adnak egy-egy püspökségnek. Ha mi ezt nem kapjuk, úgy kérelmezendő.

A fentiekben igyekeztem rövidre fogva referálni az egyes konkrét kérdésekről. Befejezésül legyen szabad rámutatnom még egy igen fontos körülményre, melyre bátor voltam Püspök Atyánk Óexcellenciája figyelmeztetését is felhívni.

Az eskütétel óta az egyház és az állam között létesült szorosabb viszony napról-napra több és több problémát vett fel, melyeket egyházunk érdekében kielégítően, jól és gyorsan csakis Bukarestben és a kormánnyal való közvetlen érintkezés révén lehet megoldani. Személyes tapasztalatból láttam, hogy két perces beszélgetés rendén elintézését nyertek kérdések, melyekben hónapokon át beadványok és memorandumok sikertelenül követték egymást és amelyek miatt százan, esetleg ezeren voltak kénytelen megaláztatásokat és nélkülözéseket szenvedni. De ugyancsak személyes tapasztalásból kellett látnom azt is, hogy ha egyfelől a nevünkben fellépő egyénnek rendelkeznie kell a kormánnyal való tárgyaláshoz szükséges képességekkel, másfelől éppoly fontos, hogy az illető közvetlen nexusban legyen az egyházmegyei főhatósággal s a Méltóságos Igazgatótanáccsal. Polgári foglalkozásuk köréből ad hoc kiragadott világi egyének, mint magam is, jóakarattal és buzgósággal kétségtelenül szintén érhetnek el eredményeket, ma azonban már az elintézendő ügyek sokasága és folytonossága nemcsak azt követeli meg, hogy e célra kiszemelt képviselőnk az év legnagyobb részét Bukarestben töltsen, de azt is, hogy

¹⁶ Glattfelder Gyula (1874–1943) csanádi püspök 1911–1943 között, 1943-ban kinevezett kalocsai érsek.

az illető az egyházmegye minden ügyét-baját s annak minden csinját-binját: az elérendő célokat s a követendő intenciókat oly annyira ismerje, hogy a Bukarestben néha kaleidoszkopszerűen napról-napra változó hangulatokhoz képest érdekeink állandó szemmeltartása mellett az adott esetekben initiative is fellép-hessen.

Erre a missióra pedig csakis olyan, egyénileg is tekintélyes, a mi szempontunkból teljesen megbízható, lehetőleg a román és francia nyelvet beszélő, magasabbrangú s így a külsőségekre rendkívül sokat adó Bukarestben már ruházatával is tiszteletet keltő egyházi személy alkalmas, akinek a kormánnyal szemben a kellő pozíciót és egyéb teendőitől való felmentésére tekintettel bukaresti tartózkodására az anyagi alapot azzal adhatnók meg, hogy valamelyik katolikus többségű kerület mandátumával bejuttatnók a szenátusba.

Meg vagyok győződve arról, hogy egy ilyen élethivatásszerűen a mi érdekeinket szolgáló magasabb rangú pap a jelenlegi helyzetben Bukarestben megbecsülhetetlen szolgálatokat fog tenni szent céljainknak.

Nem mulaszthatom el végül hálás köszönetet mondani a Méltóságos Igazgatótanácsnak, azon kitüntető bizalmáért, mellyel immár másodízben volt szíves csekélységemet ily fontos misszióra kiszemelni és kérem, hogy amennyiben eljárásom rendén a hozzám fűzött várakozásoknak nem tudtam volna mindenben megfelelni, úgy ezt ne jóakaratom és buzgóságom hiányának, hanem erőim és képességeim fogyatékoságának méltóztassanak tulajdonítani.

Fogadja a Méltóságos Igazgatótanács mély tiszteletem őszinte kifejezését.

Dicsőszentmárton, 1921. június hó 18-án.